

Schoolwide Positive Behavior Support (SWPBS):

een succesvolle aanpak van gedrag op school - een beschrijving van de aanpak en richtlijnen voor implementatie

SAMENVATTING

Met de komst van Passend Onderwijs krijgt het reguliere onderwijs de omvangrijke taak om ook leerlingen die extra aandacht nodig hebben, zoals leerlingen met gedragsproblemen, goed onderwijs te bieden. SWPBS is een effectieve aanpak van gedrag die scholen kan ondersteunen bij het inhoudelijk vormgeven van passend onderwijs. In dit artikel wordt de SWPBS-aanpak beschreven en wordt ingegaan op de implementatie van SWPBS op scholen in Nederland. SWPBS is een schoolbrede aanpak van gedrag, gericht op het expliciet maken en stimuleren van gewenst gedrag bij leerlingen in zowel het primair, voortgezet alsook het speciaal onderwijs. Het primaire doel van SWPBS is om de leerprestaties te verbeteren door vanuit gedeelde waarden een sociale omgeving te scheppen die het leren bevordert en gedragsproblemen voorkomt. SWPBS wordt gekenmerkt door de volgende 5 pijlers:

- 1 schoolbreed werken vanuit gedeelde waarden
- 2 preventie staat centraal
- 3 vanuit gedeelde waarden verwachtingen concreet maken, deze actief aanleren en positief bekrachtigen
- 4 besluitvorming over gedragsbeïnvloeding op basis van data en borging van de aanpak
- 5 er is sprake van partnerschap met ouders en samenwerking met de keten.

SWPBS: de aanpak is schoolbreed en sluit qua interventies aan bij leerlingen die zich gunstig ontwikkelen en bij risicoleerlingen. De aanpak kent een stevige theoretische basis en onderzoek maakt een vast onderdeel uit van de aanpak

Het schoolbrede karakter maakt SWPBS tot een methodische paraplu voor gedragsinterventies. Het datagestuurde werken zorgt voor continu inzicht in het gedrag van leerlingen op diverse niveaus. Een school kan daardoor snel interveniëren bij individuele of groepen leerlingen. Ook wordt er vanaf het begin aandacht besteed aan de borging van de resultaten, zowel door het monito-

ren van de resultaten als het trainen en coachen van de school in de uitvoering. Scholen die kiezen voor SWPBS, staan aan de start van een ontwikkelingstraject dat minimaal twee tot drie jaar in beslag neemt. Het implementatietraject bestaat uit een viertal fasen: de oriëntatiefase, de voorbereidingsfase, de implementatiefase en de borgingsfase. Gedurende het implementatietraject worden allereerst de interventies op het schoolbrede niveau geïmplementeerd, vervolgens staat het klassenniveau centraal en als laatste worden interventies geïmplementeerd voor groepjes en individuele (zorg)leerlingen. Het hele schoolteam is actief bij de implementatie van SWPBS betrokken.

1 Inleiding

Gedragsproblemen op scholen plaatsen leraren en andere medewerkers voor steeds grotere problemen. Leraren zijn zo vaak en zo intensief bezig met orde houden en het corrigeren van gedrag dat dit een negatief effect heeft op de effectieve leertijd. Een toename in gedragsproblemen vergroot bovendien het gevoel van onveiligheid bij zowel leerlingen als leraren. Deze ontwikkelingen hebben er mede toe geleid dat er steeds meer leerlingen met gedragsproblemen worden doorverwezen naar het speciaal onderwijs. De invoering van leerlinggebonden financiering - het rugzakje - om leerlingen in het regulier onderwijs te houden heeft deze toename niet weten te stoppen. Ondanks een groot aantal rugzakjes neemt ook het aantal leerlingen in het speciaal onderwijs nog steeds toe. Deze probleemgerichte en leerlinggebonden insteek levert daarmee te weinig op. In reactie hierop heeft voormalig Staatssecretaris Dijkzwa van OC&W in *Passend Onderwijs* gesteld dat ouders van kinderen met een handicap voortaan niet meer van school naar school hoeven te gaan om een plek voor hun kind te vinden. Schoolbesturen moeten voor ieder kind passend onderwijs gaan leveren. Dit 'passende onderwijs' moet nog wel inhoudelijk gevuld worden met een effectieve aanpak.

Volgens Fray (2002) en Sørlie (2000) voldoet de SWPBS-aanpak aan de belangrijkste criteria voor een dergelijke effectieve aanpak. De aanpak is schoolbreed en sluit qua interventies aan bij leerlingen die zich gunstig ontwikkelen en bij risicoleerlingen. De aanpak kent een stevige theoretische basis en onderzoek maakt een vast onderdeel uit van de aanpak (National Institute of Health, 2004; Sundell & Forster, 2005). Doordat SWPBS samen met de school 'op maat' wordt gemaakt, waarbij deels gedifferentieerd kan worden naar groep of bouw, sluit de aanpak bovendien goed aan bij de ontwikkelingsfase waarin leerlingen

zich bevinden. Ten slotte richt SWPBS zich op het actief trainen van vaardigheden van zowel leerlingen als leraren, een belangrijk criterium waaraan schoolprogramma's moeten voldoen om succesvol te zijn.

SWPBS is in de afgelopen vijftien jaar ontwikkeld in de Verenigde Staten. Meer dan 14.000 Amerikaanse scholen hebben de aanpak inmiddels geïmplementeerd. De SWPBS-aanpak die hier wordt beschreven, is grotendeels ontwikkeld aan het Oregon Research Institute (ORI) door Hill Walker, Rob Horner, Annemieke Golly en Jeff Sprague. De aanpak is gebaseerd op de principes van Patterson, ontwikkelaar van het ouderprogramma Parent Management Training Oregon (PMTO) en grondlegger van de hedendaagse ouderprogramma's die gestoeld zijn op gedragstherapeutische principes. Momenteel wordt alle kennis en expertise over SWPBS gebundeld in het OSEP Technical Assistance Center on Positive Behavioral Interventions and Supports (PBIS), onder de bezielende leiding van Rob Horner (University of Oregon), George Sugai (University of Connecticut) en Tim Lewis (University of Missouri).

2 Vijf pijlers van SWPBS

De volgende vijf elementen vormen samen het hart van de SWPBS-aanpak.

- 1 SWPBS staat voor schoolbreed werken vanuit gedeelde waarden
SWPBS richt zich op het bevorderen van gewenst gedrag bij alle leerlingen, door het gehele schoolteam, op alle plekken in en om de school. De aanpak bevat zowel interventies om gewenst gedrag te stimuleren bij de hele schoolpopulatie als specifieke interventies voor leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben. Zo als genoemd betreft de reikwijdte van SWPBS de school en de schoolomge-

ving. Dus niet alleen in de klas, maar ook in de gangen, op het schoolplein en bij activiteiten buiten de school worden leerlingen aangemoedigd om vanuit gedeelde waarden gewenst gedrag te laten zien. Alle medewerkers van de school leveren een actieve bijdrage om leerlingen te 'betrappen' op goed gedrag en de leerling hiervoor in het zonnetje te zetten. Zo wordt gewenst gedrag bekrachtigd en gewaardeerd door de leraar in de klas, maar ook door de conciërge op het schoolplein en de leesmoeder in de bibliotheek.

Om de kans op een succesvolle invoering van SWPBS zo groot mogelijk te maken, stelt de school een intern Positive Behavior Support team (PBS-team) samen. Dit PBS-team heeft onder meer als taak om het schoolteam te ondersteunen bij de implementatie van SWPBS. Hiermee bevordert het PBS-team dat ook de invoering van de aanpak 'schoolbreed' wordt gedragen.

2 Preventie staat centraal

Met SWPBS kiezen scholen voor het voeren van een preventief beleid binnen de school, gericht op het bekrachtigen en waarderen van gewenst gedrag bij alle leerlingen. Onder-

zoek toont aan dat kinderen meer leren als er veel positieve aandacht is voor gewenst gedrag (Crone, 2008). Door actief te bouwen aan een positief schoolklimaat en door gedragsvraagstukken binnen de school in een vroeg stadium te signaleren en daar adequaat op te reageren, lukt het scholen bovendien om een sociale omgeving te realiseren waarin leerlingen zich in sociaal opzicht beter ontwikkelen en zich veiliger voelen (Horner et al., 2009). De aanpak richt zich ook op de behoeften van individuele leerlingen, met als doel alle leerlingen optimaal te laten profiteren van het geboden onderwijs. De SWPBS piramide zoals onder anderen beschreven door Tim Lewis, vormt de basis van de aanpak.

Op *niveau 1* van de piramide bevinden zich de gedrags- en didactische interventies die als doel hebben de vaardigheden van alle leerlingen te versterken, onder wie de 85-90% leerlingen die zich gunstig ontwikkelen. De 'universele' interventies van SWPBS, zoals het expliciet maken van gedragsverwachtingen en het structureel waarderen en bekrachtigen van gewenst gedrag behoren tot dit niveau van de piramide. De groe-

ne interventies vormen de krachtige basis waar alle leerlingen op terug kunnen vallen.

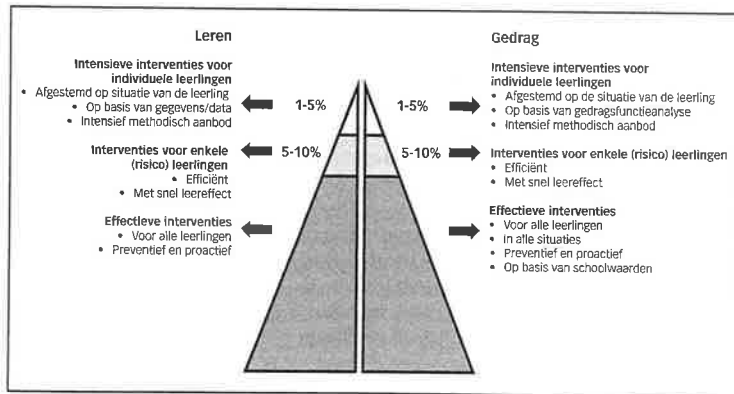
Niveau 2 bevat interventies voor die leerlingen (5-10%) die een verhoogd risico lopen op de ontwikkeling van probleemgedrag. Het gaat hierbij om leerlingen met beginnend probleemgedrag die extra ondersteuning nodig hebben om zich de schoolwaarden eigen te maken en zich te houden aan de gedragsverwachtingen die de school heeft opgesteld. De interventies op het gele niveau bieden de leerlingen hierin extra oefenmogelijkheden, waardoor zij alsnog leren om zich met succes aan de gedragsverwachtingen te houden. Een voorbeeld van een goed onderzochte en succesvolle interventie die op niveau 2 kan worden ingezet is 'Check in check out' (Hawken & Horner, 2003).

Niveau 3 van de piramide bevat interventies voor de 1-5% van de leerlingen die kampen met ernstige(r) gedragsproblemen. Er is voor deze groep, naast de structuur en de zorg die SWPBS schoolbreed garandeert, soms een intensievere vorm van hulp nodig. Deze hulp kan binnen de school worden geboden maar het kan ook zo zijn dat er professionele hulp van buitenaf wordt ingeroepen. Ook voor deze interventies van buitenaf geldt dat er sprake is van een doorgegaande PBS-lijn. Dit betekent concreet dat er met de zorgaanbieder wordt nagegaan hoe het zorgaanbod voor de leerling 'PBS-proof' kan worden gemaakt, bijvoorbeeld door heldere gedragsverwachtingen af te spreken en door te focussen op successen. Zoals zichtbaar wordt in de piramide, richt SWPBS zich op het versterken van gedrag bij leerlingen en op het versterken van academische vaardigheden. Als een kind bijvoorbeeld herhaaldelijk moeite heeft met bepaalde rekentaken, hierdoor gefrustreerd raakt en vervolgens de klas verstoort met gemopper, dan kan het aanpassen van de

taak (bijvoorbeeld herhaalde instructie of een aangepaste hoeveelheid werk) een logisch onderdeel uitmaken van een interventie op niveau 2 van de piramide. Dit uitgangspunt geldt voor de interventies op alle niveaus. Gedragsinterventies en didactische interventies zijn in die zin niet geheel los van elkaar te zien binnen het onderwijs.

3 *Vanuit gedeelde waarden verwachtingen concreet maken, deze actief aanleren en positief bekrachtigen*
Vanuit gemeenschappelijke waarden (zoals respect, veiligheid, verantwoordelijkheid) bepaalt het schoolteam gezamenlijk welk gedrag van leerlingen wordt verwacht. Voor alle plekken in en om de school worden deze gedragsverwachtingen duidelijk benoemd en visueel gemaakt. Leerlingen in de basisschoolleeftijd zijn nog niet goed in staat om 'niet-boodschappen' - bijvoorbeeld: hou op met dat rennen - te vertalen naar 'wel-boodschappen' - bijvoorbeeld: loop rustig door de gang, alsjeblieft - (Crone, 2008). Duidelijke gedragsverwachtingen, geformuleerd in positieve, concrete termen, maken het dus makkelijker voor leerlingen om zich hieraan te houden.

De gedragsverwachtingen worden regelmatig actief geoefend en herhaald, zodat leerlingen zich de vaardigheden eigen kunnen maken. Oefening vindt niet alleen in de klas plaats maar ook in de specifieke ruimte waar de gedragsverwachtingen van toepassing zijn, bijvoorbeeld in de gangen, op het schoolplein of in de gymzaal. Om gewenst gedrag structureel aan te moedigen en te waarderen, ontwikkelt de school een systeem voor positieve bekrachtiging die door alle medewerkers van de school wordt toegepast. Dit systeem stimuleert het schoolteam om haar aandacht te verleggen van 'probleemgedrag' naar 'goed gedrag'. Door leerlingen syste-

Schoolbrede aanpak om gedrag en leerprestaties van leerlingen te versterken (Lewis, 2011)

matisch te 'betrappen' op goed gedrag en hier positieve feedback op te geven, ontstaat er een klimaat van vertrouwen in de school waarin het voor leerlingen veilig is om vaardigheden uit te proberen en te versterken.

Wanneer leerlingen zich niet aan een gedragsverwachting houden, volgt een consequentie. Voor zowel leerlingen als leraren is duidelijk hoe die consequentie eruitziet. Bij aanhoudend ongewenst gedrag (binnen enkele weken) wordt een leerling, naar aanleiding van de registratie van gedragsincidenten, in het PBS-team besproken.

4 *Bestuivorming over gedragsbeïnvloeding op basis van data en borging van de aanpak*

SWPBS-scholen gebruiken systematische dataverzameling over gewenst en ongewenst gedrag om gedragsproblemen schoolbreed te signaleren en hier effectieve oplossingen voor te vinden. Hiertoe worden gedragsincidenten en bewijzen voor gewenst gedrag, zoals beloningskaartjes, geregistreerd door het hele schoolteam op alle plekken; deze worden centraal verwerkt. Een analyse van de gegevens levert periodieke informatie op over welk gedrag, van wie, waar, op welk tijdstip versterking behoeft. Om na te gaan hoe het betreffende gedrag het beste positief kan worden beïnvloed, stelt het PBS-team zichzelf systematisch de volgende vragen:

- Wat zetten we preventief in om het ongewenste gedrag te voorkomen/gewenst gedrag te versterken?
- Is het gedrag dat we willen zien en horen helder geformuleerd en actief aangeleerd?
- Hoe waarderen en belonen we het gewenste gedrag?
- Hoe minimaliseren we de aandacht voor het ongewenste gedrag?
- Hoe corrigeren we het ongewenste gedrag?

Afhankelijk van het antwoord op deze vragen zet de school gericht interventies in voor alle leerlingen (niveau 1), interventies voor risicoleerlingen (niveau 2) of interventies voor leerlingen met een geïndiceerde zorgvraag (niveau 3). Om een kwalitatief hoogstaande uitvoering van SWPBS te kunnen garanderen, wordt tijdens en na de implementatie van SWPBS op verschillende manieren aandacht besteed aan kwaliteit en borging. Systematische dataverzameling heeft ook in dit verband een belangrijke functie. Door data te verzamelen over de mate van implementatie van SWPBS, krijgt een school zicht op waar haar 'SWPBS-krachten' liggen en waar de aanpak nog kan worden aangescherpt. Om de borging van SWPBS binnen scholen te bevorderen, werkt het Kenniscentrum SWPBS Nederland, gehuisvest bij PI Research, aan een systeem voor certificering van scholen.

5 *Er is sprake van partnerschap met ouders en samenwerking met de keten*

De positieve benadering die SWPBS kenmerkt wordt ook benut om ouders te betrekken bij het onderwijs van hun leerling. De school ontwikkelt manieren om vanuit gezamenlijke waarden en verwachtingen een goede werkrelatie met de ouders op te bouwen, die bijdraagt aan een gunstige ontwikkeling van hun leerling. Ouders en school kunnen dezelfde waarden delen en vanuit dezelfde principes naar leerlingen gedragsverwachtingen formuleren. Zo kan de (leer)omgeving thuis en op school zoveel mogelijk op elkaar worden afgestemd. De samenwerking met ouders kan worden vormgegeven door ouderavonden te organiseren waar ouders geïnformeerd worden over de waarden die de leerling op school leert. Tijdens deze avonden wordt samen nagedacht over mogelijkheden voor ouders om het positieve gedrag van hun kind ook thuis te stimuleren.

Daarnaast besteden SWPBS-scholen in de dagelijkse omgang met alle ouders veel aandacht aan het actief opbouwen en onderhouden van een positief contact. Zo is het standaard bij de gele en rode interventies dat ouders dagelijks geïnformeerd worden over hoe de schooldag is verlopen en kunnen ouders naar school toe aangeven hoe het thuis is verlopen.

SWPBS-scholen hebben de 'jeugd-zorg' in huis. Een vaste medewerker van jeugdzorg is idealiter lid van het PBS-team van de school. Hij of zij kent de aanpak en uitgangspunten van SWPBS, bijvoorbeeld vanuit een professionele betrokkenheid bij PMTO (Parent Management Training Oregon) of Triple P (Positief Pedagogisch Programma). Wanneer een leerling opvalt door gedrag, volgt het PBS-team die leerling op de voet. Dit maakt het mogelijk om snel zorg op maat in gang te zetten. Doordat de jeugdzorgmedewerker in het PBS-team zit, blijft de school op de hoogte van de hulp die de leerling krijgt. Samen met de ouders kan het PBS-team bovendien gericht afspraken maken over de begeleiding van de leerling. Bij het vormgeven van de pijler 'samenwerking met de zorg' wordt vanuit SWPBS zoveel mogelijk aangesloten bij de zorgstructuur die al binnen de school bestaat. Als een school bijvoorbeeld beschikt over een goed lopend Zorg Advies Team (ZAT), dan ligt het voor de hand dat een medewerker uit dat team aansluit bij het PBS-team en een brugfunctie vervult tussen beide.

Onderzoek heeft aangetoond dat SWPBS met succes geïmplementeerd kan worden. De termijn die daarvoor nodig is, beslaat twee tot drie jaar

3 De implementatie van SWPBS in school

Onderzoek heeft aangetoond dat SWPBS met succes geïmplementeerd kan worden (Barrett, Bradshaw & Lewis-Palmer, in press; Muscott, Mann & Lebrun, 2008). De termijn die daarvoor nodig is, beslaat twee tot drie jaar (Blonigen et al., 2008). Gedurende dit traject worden actief kansen gecreëerd om de verschillende medewerkers binnen de school actief te betrekken bij het ontwikkeltraject met als doel het draagvlak voor de SWPBS-aanpak te vergroten. Het gehele schoolteam is dan ook nauw betrokken bij het ontwikkelen en op maat maken van verschillende interventies en producten. Hieronder volgt een korte beschrijving van de verschillende fasen die de scholen in Nederland tijdens het implementatietraject doorlopen: de oriëntatiefase, de voorbereidingsfase, de implementatiefase en de borgingsfase.

De oriëntatiefase

In de eerste fase laat een school zich informeren over de SWPBS-aanpak en stelt de school zichzelf de vraag in hoeverre de aanpak een welkome aanvulling vormt op wat de school al doet om het schoolklimaat positief te beïnvloeden. De oriëntatiefase kan succesvol worden afgesloten als er aan het einde van deze periode sprake is van draagvlak voor SWPBS bij de directie en bij minimaal 80% van het schoolteam. Hiervan is bijvoorbeeld sprake als de directie bereid is zich inhoudelijk, logistiek en financieel langdurig te committeren aan SWPBS en als goed geïnformeerde medewerkers van de school zich bereid tonen om hun aandacht tijdens de lesdag systematisch te verleggen van probleemgedrag naar gewenst gedrag en tijd te investeren in het registreren van gegevens over gedrag. Deze verschuiving in aandacht en de systematische manier van werken die SWPBS met zich meebrengt vraagt veel van me-

dewerkers. Om die reden is voldoende draagvlak bij aanvang van het implementatietraject dan ook een belangrijke voorwaarde voor succes.

De voorbereidingsfase

Om de implementatie van SWPBS tot een succes te maken, is een groep enthousiaste kartrekkers nodig die samen met de coach de SWPBS-route uitstippelt, activiteiten in gang zet, deze monitort en waar nodig bijstuurt. Het is een voorwaarde dat deze groep kartrekkers de inhoud van SWPBS onderschrijft en de aanpak als een meerwaarde ziet voor de school. Deze groep pioniers wordt het PBS-team genoemd en komt structureel eens in de drie tot vier weken bijeen. Het PBS-team wordt aan het begin van de voorbereidingsfase samengesteld en bestaat in ieder geval uit:

- de directeur
- de intern begeleider(s)/zorgcoördinatoren en
- een leraar van de onderbouw, een van de middenbouw en een van de bovenbouw (bij kleine scholen kan ervoor worden gekozen om 1 à 2 leraren deel te laten nemen aan het PBS-team).

Daarnaast is het wenselijk om een ouder, een medewerker van de buitenschoolse opvang, en een zorgmedewerker te vragen om deel uit te maken van het PBS-team.

Het PBS-team is verantwoordelijk voor het implementeren van SWPBS in de school, onder begeleiding van de coach. Het PBS-team vervult dan ook in de voorbereidende fase en in de implementatie- en borgingsfase een hoofdrol.

Tijdens de voorbereidingsfase bereidt het schoolteam zich voor op de invoering van SWPBS op de werkvloer. Daarbij gaat de aandacht in eerste instantie uit naar de interventies op het groene niveau van de piramide, gericht op alle leerlingen in de school. Te denken valt aan het formuleren van gedragsverwachtingen vanuit gedeelde waarden voor alle plekken in en om de school, het maken van lessen in 'goed gedrag' en het ontwerpen van een schoolbreed systeem voor positieve bekrachtiging. Concreet betekent dit dat het schoolteam in deze fase deelneemt aan twee trainingsdagen (of vier trainingsdagdelen) en dat de verschillende medewerkers van de school deelnemen aan werkgroepen om methodische elementen en producten op maat te maken voor de school.

De voorbereidingsfase lijkt (gezien de huidige ervaringen in Nederland) gemiddeld negen tot twaalf maanden in beslag te nemen en kan positief worden afgerond als de volgende methodische elementen met succes zijn uitgewerkt - zie Tabel 1 - en er ruime kennis bestaat bij het schoolteam over het werken met data

Tabel 1 **SWPBS-producten in de voorbereidingsfase**

Methodisch element
Drie tot vijf schoolbrede waarden.
Matrix met gedragsverwachtingen voor alle plekken in en om de school, gerelateerd aan de waarden.
Gedragsverwachtingen zijn visueel gemaakt.
Lessen in 'goed gedrag' voor alle gedragsverwachtingen.
Een schoolbreed systeem van positieve bekrachtiging.
Een plan voor actief toezicht houden.
Eenduidig menu met consequenties die kunnen volgen op ongewenst gedrag.
Datasysteem om gedrag en incidenten te volgen.

Tabel 2 **Methodische elementen behorende tot de interventies op het groene niveau**

Methodisch element
Er hangen gedragsverwachtingen op alle plekken in en om de school. Deze zijn visueel gemaakt en gerelateerd aan de waarden.
Leerlingen krijgen periodiek les in goed gedrag. Hiervoor bestaat een vaste planning.
Het schoolteam past het systeem voor positieve bekrachtiging schoolbreed toe.
De regels van het pleinplan worden nageleefd.
Het schoolteam maakt bij ongewenst gedrag gebruik van de reactieprocedure en de twee minutenregel.
Het schoolteam hanteert eenduidige consequenties op ongewenst gedrag.
Gedragsincidenten worden door het schoolteam schoolbreed geregistreerd.

(bijvoorbeeld de registratie van gedragsincidenten en beloningen).

De implementatiefase

De derde fase, de implementatiefase, duurt minimaal een jaar. In deze fase maakt het schoolteam een vertaalslag van de theorie naar de praktijk. De aandacht gaat daarbij in eerste instantie uit naar het invoeren van de schoolbrede interventies op het groene niveau. Dit betekent bijvoorbeeld dat het schoolteam lessen geeft in goed gedrag, het systeem voor positieve bekrachtiging actief benut en gedragsincidenten registreert. De methodische elementen zoals genoemd in Tabel 2 worden tijdens deze fase ingevoerd.

Daarnaast werkt het schoolteam onder begeleiding van het PBS-team en de coach aan een aantal nieuwe methodische elementen. Tegen het einde van de implementatiefase is het de bedoeling dat ook de volgende methodische ele-

menten in de klas worden toegepast (zie Tabel 3).

Daarnaast worden interventies op het gele en rode niveau van de piramide op maat gemaakt en naar behoefte geïmplementeerd, bijvoorbeeld *Check in check out*. Mogelijk heeft een school al interventies in huis die zij inzetten bij individuele en groepjes (zorg)leerlingen. Deze interventies worden getoetst aan een checklist voor interventies op het gele of rode niveau van de piramide en worden indien mogelijk doorontwikkeld of concreter beschreven. De volgende aandachtspunten zijn hierbij van belang:

- de interventie is methodisch van aard en verloopt dus volgens een vast stramien
- deze biedt de leerling mogelijkheden om actief te oefenen met vaardigheden
- er is een focus op het bekrachtigen van gewenst gedrag

Tabel 3 **Methodische elementen met betrekking tot SWPBS in de klas**

Methodisch element
Er hangen gedragsverwachtingen in de klas (gerelateerd aan de schoolwaarden).
Leerlingen krijgen periodiek les in goed gedrag in de klas.
De leraar maakt structureel gebruik van een positief klassenmanagementsysteem.
De leraar registreert gedragsincidenten.

- er wordt samengewerkt met de ouders en (zo nodig) met zorgpartners
- er worden data verzameld over de effectiviteit van de interventie
- kortom, de pijlers van SWPBS worden in de interventie weerspiegeld.

De borgingsfase

Implementatieonderzoek wijst uit dat een kwalitatief goede uitvoering van een programma samenhangt met continue bewaking van de kwaliteit. In de vierde fase wordt dan ook gewerkt aan borging van de aanpak binnen de school. Hiervoor worden de volgende middelen ingezet:

- Er worden inwerkpakketten ontwikkeld voor nieuwe leraren en nieuwe leerlingen.
- De school vult jaarlijks implementatievragenlijsten in om de implementatiegraad van SWPBS te meten.
- Er vinden jaarlijks contacten plaats met de coach om gezamenlijk na te gaan waar de SWPBS-krachten van de school liggen en waar de school een 'SWPBS-booster' nodig heeft.

Zoals veelal bij faseringen, lopen de activiteiten van de verschillende fasen gedeeltelijk in elkaar over. Dit kenmerkt ook het schoolontwikkelingstraject dat SWPBS in wezen is, waarbij moet worden aangesloten bij datgene wat de school nodig heeft om gezamenlijk weer een volgende stap te kunnen zetten.

4 Stand van zaken in Nederland

Momenteel worden, vanuit het Kenniscentrum SWPBS, meer dan 100 SWPBS-coaches opgeleid. Met elkaar begeleden zij circa 100 scholen bij de implementatie van SWPBS. De meeste scholen bevinden zich op dit moment in de fase van voorbereiding of implementatie. Dit betekent dat zij onder begeleiding van de coach en het PBS-team de interventies op het groene

niveau van de piramide vormgeven (voor alle leerlingen) en werken aan toepassing hiervan op de werkvloer. Acht scholen zijn inmiddels drie jaar bezig met SWPBS en al ver gevorderd met de implementatie. Onder deze scholen bevinden zich drie SBO scholen in het Gooi - Het Mozaïek, De Wijngaard & de Indon - en vijf basisscholen in Drenthe, waaronder Christelijke Basisschool de Lichtkring en Openbare Basisscholen De Veldkei en de Viersprong. Deze scholen van het eerste uur zijn ook begonnen met het vormgeven van gele interventies (voor groepjes leerlingen) en rode interventies (voor individuele leerlingen), een belangrijke volgende stap.

In de afgelopen twee jaar zijn de SWPBS-materialen die nodig zijn om de aanpak in Nederland te kunnen toepassen aangepast aan en op maat gemaakt voor de Nederlandse situatie. Deze materialen worden nu volop getest. De komende jaren zal blijken welke successen SWPBS oplevert voor het Nederlandse (passende) onderwijs, in termen van gedrag en in termen van leervorderingen. Ook zal duidelijk worden waar de inhoudelijke en implementatievraagstukken liggen, die om nadere aanpassing vragen, specifiek voor de Nederlandse cultuur.

5 Conclusie en/of discussie

SWPBS biedt scholen de mogelijkheid om schoolbreed en teambreed te werken aan de structuur en de inhoud die nodig is om een preventief, positief schoolklimaat neer te zetten voor alle leerlingen. Hiermee biedt SWPBS mogelijk een antwoord op de wet *Passend Onderwijs* die in werking zal treden. Het positieve schoolklimaat wordt bereikt doordat de volwassenen in en om de school (waaronder de ouders) hun verwachtingen hebben geëxpliciteerd en op elkaar hebben afgestemd. Deze gezamenlijke ver-

wachtingen leren zij de leerlingen systematisch en door middel van een positieve benadering aan. Er ontstaat een veilig, voorspelbaar klimaat waarin prosociaal gedrag systematisch wordt bekrachtigd en ongewenst gedrag eenduidig wordt omgebogen. Dit klimaat zorgt ervoor dat leerlingen beter tot leren komen (Eber, 2006; McIntosh, Chard, Boland & Horner, 2006). Leerlingen die extra zorg nodig hebben komen vroegtijdig in beeld door de systematische gedragsregistratie. Voor deze leerlingen wordt samengewerkt met zorginstellingen.

De implementatie van SWPBS neemt twee tot drie jaar in beslag. De directeur en het PBS-team hebben een kartrekkersfunctie in het geheel en zijn verantwoordelijk voor een goed verloop van het traject. Het schoolteam wordt actief betrokken bij de implementatie, waardoor

NOOT

¹ De toepassing van het begrip 'aanpak' is dermate belangrijk dat u het vele malen tegen zult komen: SWPBS is geen programma, interventie of methodiek. Het is een raamwerk waar andere interventies inpassen en een aanpak van gedrag.

GERAADPLEEGDE LITERATUUR

- Barrett, S., Bradshaw, C. & Lewis-Palmer, T. (in press). Maryland statewide Positive Behavior Interventions and Supports Initiative: Systems, Evaluation and Next Steps. *Journal of Positive Behavior Interventions*.
- Blonigen, B.A., Harbaugh, W.T., Singell, L.D., Horner, R.H., Irvin, L.K. & Smolkowski, K. (2008). Application of Economic Analysis to School-Wide Positive Behavior Support (SWPBS) Programs. *Journal of Positive Behavior, 10* Number 1, 5-19.
- Bradshaw, C., Mitchell, M. & Leaf, P. (2010). Examining the effects of school-wide positive behavioral interventions and supports on student outcomes: Results from a randomized controlled effectiveness trial in elementary schools. *Journal of Positive Behavior Interventions, 12*, 133-148.
- Crone, E. (2008). *Het puberende brein: over de*

het een aanpak van de school wordt. De kwaliteit van de uitvoering wordt onder meer gewaarborgd door inwerkpakketten te ontwikkelen voor nieuwe medewerkers en leerlingen en door het benutten van meetinstrumenten die de mate van implementatie van SWPBS vaststellen. Door hier jaarlijks aandacht aan te besteden en door contact te houden met de SWPBS-coach wordt bevorderd dat SWPBS blijvend op een kwalitatief hoogstaande manier wordt uitgevoerd. Op dit moment wordt SWPBS op ongeveer 100 scholen in Nederland geïmplementeerd door meer dan 100 coaches die SWPBS hebben omarmd. De komende jaren zal blijken welke uitkomsten SWPBS oplevert voor het Nederlandse onderwijs. Hiervoor is onderzoek nodig naar de implementatie, de uitvoering en de effecten van de aanpak.

ontwikkeling van de hersenen in de unieke periode van de adolescentie. Uitgeverij Bert Bakker.

- Eber, L. (2006). *Illinois PBIS evaluation report*. LaGrange Park: Illinois State Board of Education, PBIS/EBD Network.
- Fray, B.R. (2002). Positive youth development requires comprehensive health promotion programs. *American Journal of Health Behaviour, 6*, 407-424.
- Hawken, L. & Horner, R.H. (2003). Evaluation of a targeted group intervention within a schoolwide system of behaviour support. *Journal of Behavioural Education, 3*, 225-240.
- Horner, R.H., Sugai, G., Smolkowski, K., Eber, L., Nakasato, J., Todd, A.W. & Esperanza, J. (2009). A Randomized, Wait-List Controlled Effectiveness Trial Assessing School-Wide Positive Behavior Support in Elementary

- Schools. *Journal of Positive Behavior Interventions*, Vol. 11, No. 3, 133-144.
- Horner, R.H., Sugai, G., Todd, A.W. & Lewis-Palmer, T. (2005). School-wide positive behavior support. In L. Bambara & L. Kern (Eds.), *Individualized supports for students with problem behaviors: Designing positive behavior plans* (pp. 359-390). New York: Guilford Press.
- McIntosh, K., Chard, D.J., Boland, J.B. & Horner, R.H. (2006). Demonstration of combined efforts in schoolwide academic and behavioral systems and incidence of reading and behavior challenges in early elementary grades. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 8, 146-154.
- Muscott, H., Mann, E. & LeBrun, M. (2008). Positive behavioral interventions and supports in new Hampshire: Effects of large-scale implementation of schoolwide positive behavior support on student discipline and academic achievement. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 10, Number 3.
- National Institute of Health (2004). *Preventing violence and related health-risking social behaviour in adolescents: State-of-the-science conference statement*. Paper presented at the NIH State-of-the-Science Conference, NIH Campus, Bethesda, MD, October 13-15.
- Putnam, R.F., Horner, R.H. & Algozzine, R. (2006). *Academic Achievement and the Implementation of School-wide Positive Behavior Support*, *Positive Behavioral Interventions and Supports Newsletter*.
- Sørli, M.A. (2000). *Alvorlige atferdsproblemer og lovende tiltak i skolen* (Serious behaviour problems and promising interventions in school; in Norwegian). Oslo: Praxis Forlag.
- Sundell, K. & Forster, M. (2005). *En grund för att växa: Forskning om att förebygga beteenderproblem hos barn* (A reason to grow: Research on preventing behaviour problems among children; in Swedish) (FoU-rapport 2005, 2). Stockholm: Forsknings och Utvecklingsenheten, Stockholms stadsledningskontor.

OVER DE AUTEURS

Emilie van Leeuwen is werkzaam als senior ontwikkelaar en trainer binnen het programma gedragsinterventies bij PI Research. Het Kenniscentrum SWPBS Nederland (www.swpbs.nl) is bij PI Research gehuisvest.

E-mail: e.vanleeuwen@piresearch.nl

Gonnie Albrecht is Programmaleider gedragsinterventies bij PI Research.

E-mail: g.albrecht@piresearch.nl

Marlou Vinkenvleugel is werkzaam als ontwikkelaar en trainer binnen het programma gedragsinterventies bij PI Research.

E-mail: m.vinkenvleugel@piresearch.nl